

MUĞLA YÖRESİ PEŞKİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Gülizar ALTUN*

ÖZET

Bu makale, Muğla ve yöresinde bulunan el işlemleri alanında yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Makale; Giriş, Peşkirin Tanımı ve Kullanım Alanı, Muğla Yöresi Peşkirlerinden Örnekler, Değerlendirme ve Sonuç, Kaynakça ve Fotoğraflar alt başlıklardan oluşmaktadır.

Makalenin amacı; yöreye ait bir grup peşkirin işleme özellikleri açısından tanıtılmasını sağlamak, Türk İşleme Sanatı Tarihi içindeki yerini ve önemini belirtmektir.

Araştırmada kullanılan metod; saha çalışma sırasında, gözlemlere ve karşılıklı görüşmelere dayalı tarama modelinin uygulanması ile yapılmıştır.

Ürünlerin gözlenebilir özellikleri ve kaynak kişilerden elde edilen bilgiler, hazırlanan gözlem fişlerine kaydedilmiştir. Veriler bulgulara dönüştürülerek sonuca gidilmiştir. Ayrıca, ürünlerin fotoğrafları çekilerek görsel yolla belgelendirilmesi sağlanmıştır.

Bu makalede yörede ulaşılan peşkirlere ait verilerden çıkan sonuçlar, temsil eden sınırlı sayıda örnekle de olsa ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk İşlemleri-İşleme Sanatı -Muğla- Peşkir

ABSTRACT

This article has been prepared by the results of the research done on the embroidery in and around Muğla. The article consists of the following subtitles: Introduction, The Definition of Pashkir Towel and Its Use and Field, Samples of the Pashkir Towels in and around Muğla, Evaluation and Conclusion, References and Pictures.

The aim of this study is to help introduce a group of pashkir towels of the region in terms of embroidery, and to state the role and importance of them within the context of the History of Turkish Embroidery.

The method used in the study has been applied in field through an observation and mutual negotiation-based model.

The observable features and the information provided by the source people have been recorded on the observation slips. To get to the conclusion, the data have been transformed into findings. Also, the photos of the products have been taken and thus visually documented as well.

In this study, the results derived through the data of the Pashkir towels of the region are tried to be presented by a number of representative samples, although limited.

Keywords: Turkish Embroidery- Embroidery Art-Muğla- Pashkir Towel

1. GİRİŞ

Türk işleme sanatı içinde peşkirlerin önemli bir yeri vardır. Muğla yöresi peşkirleri, 19. ve 20. yüzyılda; el, yüz kurulamak veya sofraya havluları olarak, bugünkü adı ile peçete şeklinde kullanıldığı öğrenilmekte, genellikle dikdörtgen formda, karşılıklı iki kısa kenarının çeşitli iğne teknikleri ile süslendiği görülmektedir. Malzeme, teknik ve bezeme konularının seçimi, renklendirilmesi, biçimlendirilmesi ve kompozisyonları yöreye ait özellikler göstermektedir.

---

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

Muğla yöresindeki peşkirlere, genç kızların çeyizlerinde ve turistik eşya satan dükkanlarda rastlanmakta, genellikle ev dekorasyonunda süsleme amaçlı kullanıldıkları tespit edilmiştir.

2. PEŞKİRİN TANIMI VE KULLANIM ALANI

İlk peşkir kelimesine Anadolu Selçuklu Dönemi kaynaklarında rastlanmaktadır¹. O dönemden bugüne özellikle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde önemli bir yere sahip olan peşkirlerin, çeşitli kaynaklardaki tanımları ve kullanım alanı özellikleri şu şekildedir:

Farsça **piş**=ön ve **gir**=tutulan anlamlarındaki iki kelimenin birleşmesiyle oluşan **peşgir**= **önce tutulan** demektir². Peşkir, elleri, yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için hazırlanmış, iki dar ucu bordürle bezenmiş, keten ya da pamuklu dokumadan yapılmış, dikdörtgen örtüler veya aynı zamanda peçete gibi dize örtterek de kullanıldığı bilinmektedir³.

Saçaklı türleri de bulunan peşkirler, sırma, renkli ibrişim ve ipliklerle gergeflerde işlenmiştir. Topkapı Sarayı'nda örnekleri bulunan "saray peşkirleri" daha çok süslüdür. Peşkir el yıkandıktan, abdest aldıktan sonra eli yüzü kurulamak için kullanıldığı gibi, yer sofrasına bağdaş kurup oturduktan sonra, sofrada toplu veya tek tek peçete olarak da kullanılmıştır⁴.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde peşkirler, genellikle yemek peçetesi kullanım alanı ile ön plandadır⁵.

Avrupalı gezginlerin, Anadolu'ya yaptıkları seyahatlerde gözlemlerini kaleme alarak oluşturdukları gezi notlarında ayrıca Osmanlı Dönemi kaynaklarında peşkirlerin kullanım alanı özelliklerinden bahsedilmektedir.

Az sayıdaki kadın gezginden biri olan Lady Mary Montagu, 1717-1718 yılları arasında, Kral I.George'un Babıali'ye elçisi olan eşiyile birlikte Türkiye'ye gelmiştir. Daha sonra anılarını yazdığı, Doğudan Mektuplar (1784) adlı eserinde; Sultan'ın sarayındaki işlemleri ayrıntılı olarak, görünüş ve işlevleri ile tanıtmış, Sultan'ın eşleriyle bulunduğu bir sofrada kendisine ipek ve altın işlemeli mükemmel şekilde bezenmiş ince muslin kumaştan elbezleri sunulduğunu ve

¹"... minyatürlerle süslü el yazması da El Cezeri'nin Oto'mata'sıdır (Kitab fi Marifet El-Hiyel El-Hendesiye). Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Ahmet III, 3472 envanter numaralı eser, Artuklu emiri Nasr el-Din Mahmud'un emriyle hazırlanmış, 179 varak, 60 minyatür içermektedir. 1206 tarihli bu eserin çerçevesiz metin içine yerleştirilmiş minyatürleri arasında s.111b. de iki figürlü içki aleti figürlerin giysisindeki işlemlerle; s.121b deki ibrikli köle cihazı ise kölenin elindeki işlenimi veren peşkirle fark edilmektedir." Ayrıntılı bilgi için bakınız, Barışta, H.Örcün, "Selçuklu Dönemi İşlemleri Üzerine", **IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya, S.Ü, Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 1995, s.158.

²Anonim, "Peşkir", **Meydan Larousse**, C.10, İstanbul, 1986, s.66-67.

³Barışta, H.Örcün, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri**, Ankara, 1999, s.222.

⁴Önder, Mehmet, "Peşkir", **Antika ve Eski Eserler Kılavuzu**, Ankara, 1995, 158.

⁵Sözen, Merin; Uğur Tanyeli, "Peşkir", **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1996, s.189.

Muğla Yöresi Peşkirlerinden Örnekler

kendisinin bunları işlevleri için fazla değerli bulduğunu, kullanmakta çekimser davrandığını belirtmiştir⁶.

Muradgea d'Ohsson (1740-1807), Osmanlı İmparatorluğu'nun yerlisi olduğundan Tableau General de l'Empire Ottaman (Paris, 1787) adlı eseri gezi edebiyatı sınıfına sokulmaz. Fakat dönemin adet ve geleneklerini ayrıntılı ve doğru olarak, canlı bir biçimde aktarır. Ermeni asıllı yazar, İstanbul'da doğmuş, çok sayıda dil bilmesi ve iyi eğitim görmesi sayesinde İstanbul'daki İsveç Elçiliğinde önce sekreter, sonra Maslahatgüzar olmuştur. Osmanlı sarayındaki sofra adetlerini anlatırken, hizmetkarların konuklara, ibrikle su sunarak ellerini yıkamalarına yardımcı oluşlarını ve sonra da kurulamak üzere güzel işlemeli bir havlu sunmalarından bahseder. Daha sonra her bir konuğun dizlerini örtmesi için peşkir verildiğini ve sofraya bu şekilde oturtulduğunu yazmıştır⁷.

İngiliz arkeolog Sir Charles Fellows 1838'de antik kent Ksantos'u bulmuştur. Bu bulgu "Journal written during an Excursion in Asia Minor" adlı eserinde (Londra, 1839) anlatılır. Osmanlılar zamanında, konukevi veya kalacak yer bulunmadığında resmi tavsiye mektubu taşıyan gezginlerin, zengin kişilerin evlerinde ağırlandırmalarının adet olduğunu ve böyle bir durumda, kaldığı evde yemek öncesi ve sonrası, kendisi için ev sahibinin oğlu tarafından getirilen leğen, ibrik, sabun ve çok güzel altın işlemeli bir havlu olduğundan bahsetmiştir⁸.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan bugüne ulaşan peşkirlerin ve kullanımları ile ilgili bilgilerin doğrultusunda işlemeli peşkirlerin, O dönemde sofra adet ve geleneklerinde çok işlevsel bir önemi olduğunu öğrenilmektedir. Bugün teknolojinin getirdiği hızlı yaşam gerekliliği sonucu, işlemeli peşkir yerini, el havlusuna veya kağıt peçetelere bırakmıştır⁹.

3. MUĞLA YÖRESİ PEŞKİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Muğla yöresine ait peşkirlerin, malzeme, teknik, konu, renk, biçimlendirme ve kompozisyon özellikleri örneklerle anlatılmıştır. İncelenen peşkirler, 19. yüzyılın son dönemine aittir¹⁰.

⁶Ther, Ulla, "16. ve 20. Yüzyıl Gezi Edebiyatında Yerli Türk İşlemeleri", **Türkiyemiz**, S.72, Yıl:24, İstanbul, 1994, s.16.

⁷Ther, Ulla, **A.g.m.**, s.18.

⁸Ther, Ulla, **A.g.m.**, s.19.

⁹Altun, Gülizar, "Konya İli Antikacılarında Bulunan Hesap İğne Tekniği İle Uygulanmış Peşkirler", **Konya Kitabı VII. Özel Sayı**, Konya, Konya Ticaret Odası, 2004, s.525.

¹⁰19.yüzyıl işlemleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Barışta, H.Örcün, "Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nde Genellikle Seçilen İşleme Türleri", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt:V, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1983, s.53-59; Barışta, H.Örcün, **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, Ankara, 1984; Barışta, H.Örcün, **A.g.e.**, 1999; Barışta, H.Örcün, "19. Yüzyıl Türk İşlemlerinden Seçkin Örnekler", **Kültür ve Sanat**, S.9, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.19-22; Barışta, H.Örcün, "19-20. Yüzyıl Balkan ve Anadolu Türk İşlemlerinden Örnekler", **III. Uluslar arası Türk Kültürü Kongresi**, Ankara, 1993, s.195-202; Barışta, H.Örcün, "İşlemlerin Osmanlı Yaşamındaki Yeri ve XIX. Yüzyıldan Örnek Bezleri", **XIII. Sanat Tarihi Araştırmaları Semineri**, İstanbul, Topkapı Sarayı, 1993; Sürür, Aytun, **Türk İşleme Sanatı**, İstanbul, 1976.

Örnek 1 (Fotoğraf No:1-2); 44x124cm. boyutlarına sahip dikdörtgen formundaki peşkirin zemininde; kareli ipek-pamuk karışımı dokuma, işleminde; metal bükümlü ipek iplik ve çamaşır ipeği kullanılmıştır.

Motifler; düz-verev hesap iğne, düz sarma ve gidip gelme gözeme iğne teknikleri ile uygulanmıştır. Kenar süslemesinde; saçak bükme ve ponpon teknikleri yer almıştır.

Zeminde; krem ve beyaz, işlemede; altın rengi metal iplik, pembe, mor, koyu mor, açık yağ yeşili, koyu gece mavi, lacivert, bordo, çingene pembe, nar çiçeği kırmızısı, açık yaprak yeşili, siyah ve açık mavi renkleri tercih edilmiştir.

Peşkirde bitkisel bezemelerden; şakayık, zeytin dalı, lale, selvi ağacı, yaprak, zikzak dal, filiz ve düz dal, figürlü bezemelerden; kuş, geometrik bezemelerden; eşkenar dörtgen, nesneli bezemelerden; sekiz kollu yıldız motifleri yer almaktadır. Bitkisel-figürlü ve nesneli bezeme motifleri anti natüralist ve sürrealist bir yaklaşımla somut, geometrik bezeme motifleri nonfigüratif bir yaklaşımla soyut olarak biçimlendirilmiştir.

Peşkirin karşılıklı iki kısa kenarına motifler, düzgün sıralamalarla yerleştirilmiştir. Ara boşluklarına eşkenar dörtgen, sekiz kollu yıldız, selvi ağacı ve kuşlar bulunmaktadır. Üzerinde lale ve zeytin dalı motifleri bulunan dalın ucuna şakayık çiçeği yerleştirilmiştir. Motif alt kenarında bulunan bordür; zikzak dal, yaprak ve filizlerle oluşturulmuştur. Bordür, bağlantılı sıralama ile kenarı sınırlamıştır.

Örnek 2 (Fotoğraf No:3-4); 40x110 cm. boyutlarına sahip dikdörtgen formundaki peşkirin zemininde; yollu (çizgili) pamuk-metal iplik karışımı dokuma, işleminde; metal yassı altın rengi tel ve çamaşır ipeği kullanılmıştır.

Motifler; düz-verev hesap iğne, düz-verev sarma ve gidip gelme gözeme iğne teknikleri ile uygulanmıştır. Kenar süslemede tuğ oyası ve püskül takma teknikleri yer almıştır.

Zeminde; beyaz, gül kurusu pembe ve turuncu işlemede; altın rengi metal tel, kırmızı, koyu pembe, açık-koyu su yeşili, petrol mavisi ve krom sarı renkleri tercih edilmiştir.

Peşkirde bitkisel bezemelerden; gül goncası, zikzak dal, düz dal ve yaprak, geometrik bezemelerden; dikdörtgen biçimleri yer almaktadır. Bitkisel bezeme motifleri anti natüralist bir yaklaşımla somut, geometrik bezeme motifleri nonfigüratif bir yaklaşımla soyut olarak biçimlendirilmiştir.

Peşkirin karşılıklı iki kısa kenarına zikzak dal ve gül goncalarından oluşan bordür, bağlantılı sıralamalarla yerleştirilmiştir. Ara boşluklarına dikdörtgenler serpiştirilmiştir. Zikzak bir dalın üzerine gül goncaları ve yapraklar yerleştirilmiştir.

Örnek 3 (Fotoğraf No:5-6); 35x75 cm. boyutlarına sahip dikdörtgen formundaki peşkirin zemininde; düz ince ipekli dokuma, işleminde; metal yassı gümüş rengi tel kullanılmıştır.

Muğla Yöresi Peşkirlerinden Örnekler

Motifler; düz sarma iğne tekniği ile uygulanmıştır. Kenar temizliği baskı dikişi ile yapılmıştır. Zeminde; krem işlemede; gümüş rengi metal tel renkleri tercih edilmiştir.

Peşkirde bitkisel bezemelerden; kır çiçeği, zikzak dal, yaprak, tomurcuk ve düz dal, geometrik bezemelerden; daire biçimleri yer almaktadır. Bitkisel bezeme motifleri anti natüralist bir yaklaşımla somut, geometrik bezeme motifleri nonfigüratif bir yaklaşımla soyut olarak biçimlendirilmiştir.

Peşkirin karşılıklı iki kısa kenarına zikzak dal ve kır çiçekleri ile oluşan bordür bağlantılı sıralama ile kenarı sınırlamaktadır. Ana bordürün alt kenarına; yapraklı dallar düzgün sıralamalarla yerleştirilmiştir. Ara boşluklarına daire biçimleri serpiştirilmiştir.

Örnek 4 (Fotoğraf No:7-8); 34x62 cm. boyutlarına sahip dikdörtgen formundaki peşkirin zemininde; düz ince pamuklu dokuma, işleminde; metal yassı altın rengi tel ve çamaşır ipeği kullanılmıştır.

Motifler; düz-verev hesap iğne, verev sarma ve gidip gelme gözeme iğne teknikleri ile uygulanmıştır. Kenar süslemede ipekli kumaş ile applike tekniği yer almıştır.

Zeminde; krem işlemede; altın rengi metal tel, boncuk mavi, mor, mürdüm eriği rengi, koyu yaprak yeşili, çingene pembe, domates kırmızısı, koyu mavi ve siyah renkler tercih edilmiştir. Kenarda kullanılan applike kumaşı mor renktedir.

Peşkirde bitkisel bezemelerden; haseki küpeli, yaprak ve dal, geometrik bezemelerden; dikdörtgen ve zikzak, nesneli bezemelerden; saksı motifleri yer almaktadır. Bitkisel ve nesneli bezeme motifleri anti natüralist ve sürrealist bir yaklaşımla somut, geometrik bezeme motifleri nonfigüratif bir yaklaşımla soyut olarak biçimlendirilmiştir.

Peşkirin karşılıklı iki kısa kenarına, saksıda haseki küpeli motifleri düzgün sıralama ile uygulanmıştır. Kaideli kulplu bir saksının içine; haseki küpeli, yaprak ve dallar yerleştirilmiştir. Motif ara boşluklarına dikdörtgen biçimleri serpiştirilmiştir. Motif alt kenarına zikzaktan oluşan bordür, bağlantılı sıralama ile işlenmiştir.

Örnek 5 (Fotoğraf No:9-10); 39x49 cm. boyutlarına sahip dikdörtgen formundaki peşkirin zemininde; düz kalın keten dokuma, işleminde; altın rengi metal iplik ve çamaşır ipeği kullanılmıştır.

Motifler; verev pesent, balık sırtı, gidip gelme gözeme, civankaşı, üçgen susma ve verev sarma iğne teknikleri ile uygulanmıştır.

Zeminde; krem işlemede; altın rengi metal iplik, petrol mavisi, açık şeker pembe, koyu yaprak yeşili, açık kahverengi, gül kurusu pembe, açık ve koyu mürdüm eriği renkleri tercih edilmiştir.

Peşkirde bitkisel bezemelerden; yaban gülü, papatya yaprağı, yaprak, tomurcuk ve dal, geometrik bezemelerden; üçgen biçimleri yer almaktadır. Bitkisel bezeme motifleri anti natüralist bir yaklaşımla somut, geometrik bezeme motifleri nonfigüratif bir yaklaşımla soyut olarak biçimlendirilmiştir.

Peşkirin karşılıklı iki kısa kenarına motifler, düzgün sıralama ile uygulanmıştır. Yaban gülü çiçeğinden karşılıklı çıkan papatya yapraklarının etrafına yaban gülü ve tomurcuklar yerleştirilmiştir. Motiflerin alt kenarını, üçgenlerden oluşan bordür bağlantılı sıralama ile sınırlamaktadır.

4. DEĞERLENDİRME

Peşkir, el yüz yıkadıktan ve abdest alındıktan sonra kurulama işi için kullanılan bir çeşit havludur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sofralarda peçete yerine de kullanılmıştır. Peşkirler genellikle dikdörtgen formda olup, karşılıklı iki dar kenarı çeşitli tekniklerle işlenmiştir. Bugüne ulaşan peşkirlerin dar kenarlarının saçaklarla temizlendiği, püskül takılarak zenginleştirildiği görülmektedir.

Peşkir sahiplerinden elde edilen bilgilere göre, makalede incelenen örnekler 19. yüzyılın son dönemine aittir. Muğla, Bodrum, Milas ve Fethiye yörelerine ait peşkirlerin eski tarihli olmalarından dolayı, sahiplerinden dokuyan veya işleyenlerinin isimleri öğrenilememiştir. Peşkirlerin, el-yüz kurulamak ve sofrada kullanılmasından dolayı lekeli ve yıpranmış oldukları gözlenmiştir.

Dikdörtgen formda olan peşkirlerin kısa kenar ölçüleri 34 cm. ile 44 cm. arasında, uzun kenar ölçüleri ise, 49 cm. ile 124 cm. arasında değiştiği görülmektedir.

Peşkirlerin zemininde, kareli ipek-pamuk karışık dokuma, yollu (çizgili) pamuk-metal iplik karışık dokuma, düz ince ipekli ve pamuklu dokuma, düz kalın keten dokuma türleri olan yöresel kumaşlar kullanılmıştır. Peşkirlerde kullanılan kumaşları yöre halkının tezgahlarda dokuduğu belirlenmiştir. Atkı ve çözgüsü pamuk olan düz dokumalar ve atkısı keten, metal iplik, çözgüsü pamuk olan karışık dokumalar, bez ayağı tekniği ile dokunmuştur.

Peşkirlerin işlemlerinde; çamaşır ipeği, metal yassı gümüş ve altın rengi tel, metal bükümlü ipek iplik ve altın rengi metal iplikler kullanılmıştır. Kenar temizleme tekniklerini uygulamada pamuk ve ipekli iplikler kullanılmış, yardımcı süsleme gereci olarak da bir örnekte ipekli kumaş kullanılmıştır.

Peşkirlerdeki motifler; düz-verev hesap iğne, düz-verev sarma, gidip-gelme gözeme, verev pesent, balık sırtı, civan kaşı ve üçgen susma iğne teknikleri ile uygulanmıştır. Peşkirlerin kenar temizleme ve süslemelerinde; saçak bükme, ponpon ve püskül takma, tığ oyası ve baskı dikişi yapma, aplike teknikleri kullanılmıştır.

Peşkirlerin zemininde kullanılan renk, krem rengidir. Dokumaların ham maddesi olan pamuk ve keten ipliklerin, renklendirilmeden kullanıldığı tespit edilmiştir. Kareli ve yollu (çizgili) dokumalarda kullanılan beyaz, gül kurusu pembe ve turuncu renk atkı ve çözgü ipliklerinin kullanımı, peşkirlerin zeminlerinin renklerini zenginleştirmiştir.

Peşkirlerdeki motiflerin renklendirmelerinde; mor, koyu mor, pembe, çingene pembe, gül kurusu pembe, açık şeker pembe, koyu pembe, açık yağ yeşili, açık-koyu su yeşili, açık-koyu yaprak yeşili, koyu gece mavisi, lacivert, açık-koyu mavi, petrol mavisi, boncuk mavi, kırmızı, bordo, nar çiçeği kırmızısı, domates kırmızısı, siyah, krom sarı, açık kahverengi, açık-koyu mürdüm eriği

Muğla Yöresi Peşkirlerinden Örnekler

renkleri tercih edilerek kullanılmıştır. Gümüş-altın rengi metal iplikler ve teller de tercih edilmiştir. Tonlamasız yapılan renklendirmeler kontrastlar ile uygulanmıştır. Bunun yanı sıra pastel renkler de kullanıldığı göze çarpmaktadır. Motifler, atlamalı tekrar ile renklendirilmiştir.

Renklendirmeler tek renkli (monokrom) veya çok renkli (polikrom)¹¹ bir sistemle uygulanmıştır. Tek renkli uygulamalar, altın ve gümüş rengi ipek ve metal ipliklerin kullanılması ile yapılmıştır. Çok renkli işlemlerde, bir rengin tonları veya değişik gruptaki renklerin bir arada kullanılması görülmektedir. Bir üründe ortalama 4-8 adet arasında değişen renk sayısı belirlenmiştir.

Çok renkli işlemlerde, yardımcı renk ve gereç olarak, altın ve gümüş rengi metal iplik ve teller; motiflerin iç, ara boşluklarını bezemek veya motif dış hatlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. İşlemlere derinlik, ışık ve gölge kazandırmış, doğaya karşı, anti-natüralist bir yaklaşım sergilemiş oldukları gözlenmiştir¹².

İncelenen peşkirlerde bitkisel, figürlü, geometrik ve nesneli bezeme türleri görülmektedir. Peşkirlerde bitkisel bezemelerden; yaban gülü, haseki küpeli, şakayık, kır çiçeği, gül goncası, lale, yaprak, düz ve zikzak dal, filiz, tomurcuk, papatya yaprağı, zeytin dalı ve selvi ağacı motifleri görülmektedir. Figürlü bezemelerden; kuş tercih edilerek işlemlerde yer almıştır. Geometrik bezemelerden; eşkenar dörtgen, dikdörtgen, daire, zikzak ve üçgen biçimleri işlenmiştir. Nesneli bezemelerden; sekiz kollu yıldız ve saksı motifleri görülmektedir.

Muğla yöresi peşkirlerin işlemlerinde, çoğunlukla bitkisel bezeme motiflerinin kullanıldığı, konu olarak tercih edildiği görülmektedir.

Bitkisel, figürlü ve nesneli bezemelerin somut olmaları nedeniyle anti natüralist ve sürrealist yaklaşımlarla, geometrik bezemelerin soyut olması nedeniyle nonfigüratif yaklaşımlarla biçimlendirilerek işlendiği görülmektedir. Motifler, doğada buldukları biçimlerinden farklı olarak, anti natüralist ve sürrealist yaklaşımlarla işlenmiştir. Motifler çoğunlukla doğadan stilize edilerek uygulanmıştır.

Peşkirlerde, karşılıklı iki kısa kenara yerleştirilen birden fazla motifin tekrarlanması ile oluşturulan kompozisyonlar ve bordür biçiminde yapılan düzenlemeler göze çarpmaktadır. Birden fazla motif tekrarları ile oluşturulan kompozisyonlarda, düzgün sıralamalar dikkati çekmektedir. Bordür biçiminde yer alan motiflerde ise, bağlantılı sıralamalar görülmektedir.

Bir kısa kenarda motiflerin iki, üç, dört veya beşerli sayılarda yerleştirildiği ve alt kenarlarına da ince bordürlerle sınırlandırıldığı gözlenmektedir. Bordürler; kesintisiz, bağlantılı zikzaklar ve bu zikzakların ara boşluklarına yerleştirilen motifler ile oluşturulmuştur. Ara boşluklara çeşitli geometrik, nesneli ve bitkisel bezeme motifleri serpiştirilmiştir.

¹¹Barışta, H.Örcün, **A.g.e.**, 1984, s.27.

¹²Altun, Gülizar, **Muğla İlinde Bulunan El İşlemleri (19.-20. Yüzyıl)**, Konya, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, Basılmamış Doktora Tezi, s.891.

5. SONUÇ

Geleneksel Türk işlemlerinin içinde önemli bir yere sahip olan peşkirler, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde işlevselliklerinin yanında, üzerine iğne teknikleriyle yapılan bezemeleri ile de birer sanat eseri konumundadırlar. Yüzyıllarca süren saray-çarşı ve ev arasındaki alış-verişler sonucu, Anadolu'da da benzerlik ve farklılıklarla uygulanmaya devam etmiştir.

Ege Bölgesi'nin bir ili olan Muğla yöresinde el işlemleri adına yapılan araştırmada, pek çok türe ait çok sayıda işlemeye rastlanmıştır. Peşkirler, incelenen örneklerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle bu makalede; peşkirlerin yöredeki işlevleri ve işleme özellikleri sınırlı da olsa tanıtılmaya çalışılmıştır. Daha kapsamlı bir çalışmada daha fazla sayıda peşkirin tanıtımına yer verilmesi gerekmektedir.

Bugün, sandıklarda, antikacılarda, özel koleksiyonlarda ve müzelerde karşımıza çıkan peşkirlerin, Türk kültür varlıkları içindeki yeri ve önemi kavranmalı, gereken ilgi ve değer verilmelidir. Peşkirlerin fotoğraflar ve desenlerinin çizimler ile belgelendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Altun, G., **Muğla İli'nde Bulunan El İşlemleri (19.-20.Yüzyıl)**, Konya, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2006.

Altun, G., "Konya İli Antikacılarında Bulunan Hesap İğne Tekniği İle Uygulanmış Peşkirler", **Konya Kitabı VII Özel Sayı**, Konya, Konya Ticaret Odası, 2004, s. 523-540.

Anonim, "Peşkir", **Meydan Larousse**, C.10, İstanbul, 1986, s.66-67.

Barışta, H.Ö., "Osmanlı İmparatorluk Dönemi'nde Genellikle Seçilen İşleme Türleri", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt:V, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1983, s.53-59.

....., "Selçuklu Dönemi İşlemleri Üzerine", **IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri**, Konya, S.Ü, Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 1995, s.158.

....., "19. Yüzyıl Türk İşlemlerinden Seçkin Örnekler", **Kültür ve Sanat**, S.9, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1991, s.19-22.

....., "19-20. Yüzyıl Balkan ve Anadolu Türk İşlemlerinden Örnekler", **III. Uluslar arası Türk Kültürü Kongresi**, Ankara, 1993, s.195-202.

....., "İşlemlerin Osmanlı Yaşamındaki Yeri ve XIX. Yüzyıldan Örnek Bezleri", **XIII. Sanat Tarihi Araştırmaları Semineri**, İstanbul, Topkapı Sarayı, 1993.

....., **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, Ankara, 1984.

....., **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri**, Ankara, 1999.

Önder, M., "Peşkir", **Antika ve Eski Eserler Kılavuzu**, Ankara, 1995, s.158.

Sürür, A., **Türk İşleme Sanatı**, İstanbul, 1976.

Muğla Yöresi Peşkirlerinden Örnekler

Sözen, M.; Tanyeli, U., “Peşkir”, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1996, s.189.

Ther, U., “16. ve 20. Yüzyıl Gezi Edebiyatında Yerli Türk İşlemeleri”, **Türkiyemiz**, S.72, Yıl:24, İstanbul, 1994, s.14-19.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1. Örnek No 1.
Mehmet Derince'ye ait peşkirin genel görünüşü-Milas.

Fotoğraf 2. Örnek 1'e ait peşkirden detay görüntü

Fotoğraf 3. Örnek 2. Safiye Çalışkan'a ait peşkirin genel görünüşü-Milas

Fotoğraf 4. Örnek 2'ye ait peşkirden detay görüntü

Fotoğraf 5. Örnek 3. Gülay Kartal'a ait peşkirin genel görünüşü-Bodrum

Fotoğraf 6. Örnek 3'e ait peşkirten detay görüntü

Fotoğraf 7. Örnek 4. Fatma Burgaz'a ait peşkirin genel görünüşü-Fethiye.

Fotoğraf 8. Örnek 4'e ait peşkirten detay görüntü

Fotoğraf 9. Örnek 5. Behiye Kahyaoglu'na ait peşkirin genel görünüşü-Muğla

Fotoğraf 10. Örnek 5'e ait peşkirten detay görüntü